

Ouderverstoting of ouderverreemding? (foto: Caleidoscoop)

Wat als een kind zijn ouder niet meer wil zien?

Ouderverstoting

Ludo Driesen

Ludo Driesen is psycholoog en gedragstherapeut. Hij is verbonden aan het CGG/Limburgs Instituut voor Therapie en Integrale Personen-zorg Campus Noord-Limburg in Overpelt. Meer informatie is te vinden op www.ludodriesen.be.

Iedere leerkracht en CLB-medewerker wordt vroeg of laat geconfronteerd met een kind dat na de scheiding van zijn ouders geen contact meer 'wil' met of mama of papa. Om dit verschijnsel te beschrijven, gebruikt men ook wel de term ouderverstoting.

De ouders van Jan zijn gescheiden. Jan wil niet meer naar zijn vader en is ondertussen al maanden niet meer bij hem op bezoek geweest. Hij vindt dat zijn vader te streng is. Zijn moeder vindt dat ook. Meer nog, zij vindt dat de aanpak van vader op kindermishandeling lijkt. Zij heeft daarover een melding gedaan bij het Vertrouwenscentrum.

Zij zegt tegen Jan dat zijn vader háár ook vaak sloeg. 'Maar hij deed dat in het geniep, zodat niemand het ooit heeft gezien', vertelt ze hem huilend.

Jan is onder de indruk van het verdriet van zijn moeder, heeft medelijden met haar en gelooft haar. Jan geeft toe dat hij zelf nooit slaag gekregen heeft. 'Maar ik ben wel bang dat hij dat ooit zal doen', vertelt hij. Vader ontkent dat hij overdreven streng is. 'Ik moet wel streng zijn, want Jans moeder heeft hem altijd verwend. Als ik niet streng ben, komt van die jongen niets terecht!', meent hij.

De juf van de klas merkt tijdens het oudercontact met de vader dat hij veeleisend is en maakt zich daar zelfs wat zorgen over. Ze vindt dat de vader soms negatief over zijn zoon spreekt. Toch heeft ze de indruk dat vader erg met zijn zoon begaan is. Trouwens, een collega vertelt haar dat Jan in het verleden altijd enthousiast vertelde over wat hij samen met zijn vader deed: samen klussen, samen sporten... 'Ook al klaagde hij wel eens dat zijn vader boos op hem was als zijn cijfers voor taal laag waren.' Zij kan die plotse afkeer niet plaatsen.

Jan vertelt elk van de hulpverleners die hij in toenemende getale op zijn weg tegenkomt, dat zijn vader een bullebak en geweldenaar is. Hij zegt dat hij niets meer van zijn vader wil weten en nooit meer naar hem toe wil gaan. 'Ik heb geen vader meer!', zegt hij met tranen in de ogen. Het is voor de juf en de hulpverleners moeilijk om de situatie waarin Jan zit te beoordelen. Is vader nu zo slecht? Overdrijft moeder? Wil Jan nu echt niets meer van zijn vader hebben? Waar komt die afkeer vandaan? Onbegrijpelijk!

Wat is ouderverstoting?

In de jaren '90 introduceerde de Amerikaanse kinderpsychiater R. Gardner het begrip 'Parental Alienation Syndrome' of 'PAS', het 'Ouderverstotingssyndroom'.

Gardner zegt het volgende over het PAS (1):

- Het treedt primair op bij kinderen in het kader van een juridische strijd om het ouderlijk gezag na de scheiding.
- Kinderen worden door de 'geliefde' ouder geprogrammeerd tot het voeren van een campagne van minachting tegen de 'verstoten ouder'!

- Meestal neemt de moeder het initiatief van deze programmering en is de vader het slachtoffer van de campagnes van minachting.

Gardner maakt onderscheid tussen een milde, een matige en een sterke vorm van PAS. Bij de meest ernstige vorm van PAS geeft Gardner volgende symptomen aan²:

- **Lastercampagne.** Er wordt een zeer grote lastercampagne gevoerd tegen de verstoten ouder. De verstoten ouder kunnen enkel negatieve eigenschappen worden toegeschreven en hij of zij wordt volledig geminacht.
- **Geen redelijke argumenten.** De laster berust op een absurde verantwoordiging. Er zijn geen redelijke argumenten voor de lastercampagne.
- **Gebrek aan ambivalentie.** Er is een volledig gebrek aan relativering van de gevoelens voor en de gedachten over de ouders. De geliefde ouder wordt geïdealiseerd, terwijl de verstoten ouder alleen maar slecht is.
- **Onafhankelijke denker.** Het fenomeen van 'de onafhankelijke denker' doet zich voor: Het kind beweert dat het zelfstandig tot deze manier van denken over de verstoten ouder is gekomen, los van de mening van de geliefde ouder of van wie dan ook.
- **Vanzelfsprekende ondersteuning van de geliefde ouder.** Het kind ondersteunt bij ouderlijke conflicten de geliefde ouder zonder te willen beseffen dat ook hij/zij een aandeel in het conflict heeft of zou kunnen hebben.

- **Schuldgevoelens zijn afwezig.** Het kind voelt zich helemaal niet schuldig over zijn minachting van de verstoten ouder.
- **Het scenario van de minachting is overgenomen.** Het kind neemt het ideeëngoed van de geliefde ouder en zijn/haar omgeving over en kopieert hun volwassen taalgebruik.
- **Uitbreiding van afkeer.** Er is een fanatieke uitbreiding van de afkeer naar vrienden en familie van de verstoten ouder. Het kind neemt dezelfde minachtende houding aan tegenover de vrienden en de familie van de verstoten ouder. In de praktijk zien we dat de verstoten ouder niet wordt bezocht of dat het bezoek gepaard gaat met veel weerstand vanwege het kind.

Het PAS wordt in officiële kringen tot op heden niet erkend. Zo is het niet terug te vinden in de DSM-4 en evenmin in de pas ontwikkelde DSM-5 (2, 3). Toch zijn de term PAS en de beschrijving ervan in hulpverlening die zich bezighoudt met de situatie van kinderen bij echtscheiding, erg ingeburgerd en niet meer weg te denken (4).

Sommige auteurs stellen voor om voortaan te spreken van Parental Alienation of Ouderverstoting (3). Deze term gebruiken wij in dit artikel ook. Voor wie met kinderen en jongeren op school werkt is vooral een goed begrip van ouderverstoting van belang. Nadenken

Vechtscheiding: strijd om loyaliteit van kinderen (foto: Caleidoscoop)

over ouderverstoting kan mee vorm geven aan de manier waarop leerkrachten, CLB-medewerkers en andere hulpverleners een gepaste houding aannemen tegenover het kind dat een van zijn ouders verstoot en tegenover de ouders zelf.

Ouderverstoting of oudervervreemding?

De term 'Parental Alienation Syndrome' wordt in Vlaanderen zowel als in Nederland doorgaans vertaald als 'Ouderverstotingssyndroom'(3, 5, 6). Ook de term 'oudervervreemding' is in zwang, maar die wordt volgens recente literatuur (3) gebruikt voor een ruimer fenomeen, nl. om aan te duiden dat kinderen liever geen contact hebben met een van hun ouders. De reden daarvoor kan een PAS zijn, maar er zijn nog veel meer redenen aan te geven. Op de eerste plaats denken we dan aan gezinsgeweld, kindermishandeling, schadelijk ouderschap vanwege de ouder van wie het kind vervreemd is. We kunnen dus stellen dat een PAS een vervreemding is, maar dat niet elke vervreemding een PAS is.

Ouderverstoting als loyaliteitsconflict

Ouderverstoting kunnen we beschouwen als een ernstige vorm van een loyaliteitsconflict.

Wat is loyaliteit?

Loyaliteit is een gecombineerd gevoel van verbondenheid en trouw. Als je je loyaal voelt tegenover een persoon, voel je betrokkenheid bij, afhankelijkheid aan en genegenheid voor die persoon. Het is een gevoel van verbondenheid. Tegelijkertijd wil je verantwoordelijkheid voor die persoon opnemen, rekening houden met zijn verwachtingen, voor hem opkomen en zijn belangen verdedigen. Dat is een gevoel van trouw.

Loyaliteitsgevoelens kleuren alle menselijke relaties, maar de loyaliteit tussen kinderen en hun ouders is uniek en existentieel. Ze heeft te maken met het feit dat het kind het leven gekregen heeft van zijn ouders en dat ouders het leven gegeven hebben aan hun kind. De loyaliteitsband met de ouders duurt levenslang. De mens blijft zijn hele leven

De loyaliteitsband van een kind met zijn ouders duurt levenslang.

verbonden met en trouw aan zijn ouders. Hoe goed of slecht die ouders hun verantwoordelijkheid ook hebben opgenomen, en zelfs al wordt een mens van zijn ouders gescheiden (7, 8).

Loyaliteitsconflict

Een loyaliteitsconflict ontstaat wanneer kinderen niet loyaal kunnen of mogen zijn tegenover hun beide ouders tegelijk. Wanneer ze gedwongen worden om een emotionele keuze te maken tussen hun ouders, voor de ene tegen de andere. Je zou kunnen zeggen dat de loyaliteitsgevoelens gespleten worden, meer (alles?) voor de ene ouder, minder (niets?) voor de andere.

Zo'n loyaliteitsconflict doet zich gemakkelijk voor van zodra ouders met elkaar in conflict zijn. De kans is groot dat kinderen gedwongen worden om een standpunt in te nemen in de discussies. Dat kan dus ook bij ruzies in een kerngezin voorkomen. Maar bij een echtscheiding bestaat meer dan ooit het gevaar dat ouders hun kinderen dwingen een emotionele keuze te maken. Vaak wordt de basis van het loyaliteitsconflict nog voor de scheiding gelegd, tijdens de ruzies tussen de ouders in het kerngezin.

In het loyaliteitsconflict spelen twee mechanismen een rol:

(1) Enerzijds bindt de geliefde ouder zijn/haar kinderen aan zich vanuit zijn/haar eigen emotionele noden. Hij/zij heeft het kind a.h.w. nodig om te kunnen functioneren. Deze ouder duldt niet dat zijn/haar kinderen zich loyaal voelen t.o.v. de andere ouder (9, 10).

(2) Een tweede mechanisme is het demoniseren van de andere ouder (II). De ene ouder overtuigt het kind van de slechtheid van de andere. De geliefde ouder overtuigt het kind ervan dat het zijn/haar loyaliteit best opgeeft. Uiteraard blijft het kind in se wel degelijk loyaal tegenover beide ouders, want de loyaliteitsband tussen ouders en kinderen is onverbreekbaar (cfr. supra). De loyaliteit geraakt echter verborgen en is niet meer zichtbaar, noch voor het kind, noch voor zijn omgeving (7).

Ouderverstoting kan dan beschouwd worden als een van de verdedigingsstrategieën of overlevingsmechanismen van het kind om met het loyaliteitsconflict om te gaan (II).

Welke ouder heb je het liefst? Bij wie wil je verblijven? (foto: London Scout)

Ouderverstoting is een overlevingsmechanisme van een kind om met het loyaliteitsconflict om te gaan.

Een vechtscheiding

Vaak is er bij een echtscheiding een hevige strijd om de loyaliteit van de kinderen. We spreken dan van een vechtscheiding. Een vechtscheiding mag zelfs beschouwd worden als een vorm van kindermishandeling (o.m. 4, 11, 12). Ouderverstoting kan een extreme uitloper zijn van een vechtscheiding.

Ouders houden te weinig rekening met het effect van hun ruzies op de emoties van de kinderen. Denken we aan de gevolgen voor loyaliteitsgevoelens van hun kinderen, maar ook aan angsten, verdriet, woede, gevoelens die bij kinderen vaak opduiken tijdens het aanvaardingsproces van de echtscheiding. De ouders hebben enkel oog voor hun eigen strijd als partners of ex-partners. Het is voor een ouder soms moeilijk om los te komen van de eigen negatieve ervaringen met de ex-partner en aan de ex-partner, de kinderen en zichzelf toe te geven dat die ex-partner toch wel een goede ouder is (o.m. 11).

Kinderen worden bij het loyaliteitsconflict in een vechtscheiding geconfronteerd met pijnlijke emotionele vragen. Welke ouder geef je bij ruzies gelijk? Welke ouder krijgt jouw steun? Welke ouder heb je het liefst? En dan zijn er de ultieme vragen: bij wie wil je verblijven en wil je nog wel contact met die andere ouder?...

Tekorten van de verstoten ouder

Er zijn ouders die zélf aanleiding geven tot een negatief beeld van zichzelf. Er zijn verschillende manieren om als ouder 'in de fout te gaan'. In de klinische praktijk zien we fenomenen als de ouder die:

- het gezin verlaat en daardoor vaak negatief overkomt;
- in de ogen van de kinderen, maar misschien ook reëel, te streng is;
- nooit een (sterke) band met de kinderen had, ook niet voor de scheiding;
- zelf het contact met de kinderen verbreekt;
- kampt met ernstige psychiatrische problemen en daardoor veel onveiligheid creëert;
- gezinsgeweld, kindermishandeling pleegt.

Heel wat kinderen willen omwille van deze fenomenen geen contact meer met die ouder en verstoten hem ook. Wij mogen echter niet denken dat alle kinderen die negatieve ervaringen hebben met een van hun ouders als vanzelf geen loyaliteitsgevoelens tegenover die ouder hebben, geen contact met hem willen en hem verstoten. De klinische praktijk leert dat heel wat kinderen naast negatieve gevoelens van angst, boosheid, verdriet immers ook gevoelens van bezorgdheid, medeleven en loyaliteit tegenover deze ouder koesteren. En daar ook resoluut voor uitkomen! (3, 4)

Het probleem bij ouderverstoting is echter dat de geliefde ouder de echt problematische, maar ook de banale onaangename kenmerken van de verstoten ouder dramatiseert. Op deze manier stimuleert de geliefde ouder zijn kinderen om negatief over de verstoten ouder te denken en hem te verstoten. Gardner (1) spreekt van het programmeren door de geliefde ouder. Van Lawick & Visser (11) spreken van demoniseren van de verstoten ouder:

Soms is het kind bij een van de ouders in gevaar. Dan is het niet verwonderlijk dat

de andere ouder het nodig vindt om het kind in bescherming te nemen en hem bij de problematische functionerende ouder weg te houden. Zelfs al zou dit kind wel in contact willen blijven. Een onderscheid maken tussen een geprogrammeerd beeld of een reële problematiek is voor de buitenstaander bijzonder moeilijk. Gardner (1) beschouwt een afwijzing bij een reële problematiek immers niet als een ouderverstoting (cfr. supra).

Uit de klinische praktijk blijkt dat het verblijfsco-ouderschap eveneens een voedingsbodem voor ouderverstoting en een wapen in de strijd om het kind kan zijn. Het komt regelmatig voor dat een van de ouders moeite heeft om zijn kind lange tijd (een week) te moeten missen. Soms kan je bij deze ouder zelfs van 'separatieangst' spreken. Deze ouders hebben het kind nodig om eenzaamheid te voorkomen, om ouder te kunnen zijn... Sommige van hen zullen zich verzetten tegen het verblijfsco-ouderschap. Nogal eens zien zij de vraag naar verblijfsco-ouderschap van de andere ouder zelfs als een daad van vijandigheid, wat soms ook het geval is. Niet zelden sleurt de angstige ouder zijn kind mee in zijn angst. Hierdoor verzetten sommige kinderen zich op hun beurt tegen het verblijfsco-ouderschap, en soms zelfs tegen ieder contact met de andere ouder. Waarmee ouderverstoting is geïnstalleerd.

Een complex verschijnsel

Ouderverstoting is een erg complex verschijnsel. Vaak hebben we het er simpelweg het raden naar hoe het zich in een concrete situatie precies ontwikkelt. Het is moeilijk om na te gaan wat er zich precies afspeelt tussen de ouder en het kind dat de andere ouder verstoot. Juist

omdat de ouderverstoting zich vaak subtiel, soms zelfs onbewust en in de grootste geheimzinnigheid voordoet.

Wij mogen de halsstarrigheid van ouderverstoting niet onderschatten. Het is voor buitenstaanders vaak niet mogelijk om waarheden van halve waarheden en leugens te onderscheiden, om uit de subjectieve waarheid de objectieve te distilleren, om het overdrijven en eenzijdig belichten van feiten te ontdekken, om buiten de welles-nietesdiscussies te blijven...

Ouderverstoting gaat in de grond om een paranoïde systeem, waarin cirkelredeneringen en geprojecteerde interpretaties verhinderen dat zelfs maar een begin van objectiviteit tot stand komt.

Hoe helpen bij ouderverstoting?

Het is ontzettend moeilijk om kinderen met een ouderverstoting van hun geïndoctrineerde overtuigingen over de slechtheid van de verstoten ouder te bevrijden en zo weer toenadering naar de verstoten ouder te bewerkstelligen. De geliefde ouder beweert vaak dat hij/zij er alles aan doet om het contact van de kinderen met de verstoten ouder te herstellen, maar hij/zij concludeert al te gemakkelijk dat de kinderen geen contact willen met de verstoten ouder en dat hij/zij hen daartoe 'toch ook niet kan dwingen'.

Juridische maatregelen

Gardner (4) pleit sterk voor juridische oplossingen met dwangmaatregelen allerhande, zoals een dwangsom of zelfs gevangenisstraf. Toch is daar ook een risico. Deze maatregelen kunnen zich zelfs tegen de verstoten ouder richten (6). Ouder en kind redeneren vaak dat de verstoten ouder wel erg slecht moet zijn, aangezien hij zo'n harde maatregelen laat nemen door de rechter. Wat niet wil zeggen dat deze aanpak juist wel voor een doorbraak kan zorgen.

Contact blijven houden

In de klinische praktijk merken we vaak dat het niets oplost om de verstoten ouder aan te moedigen om onrechtstreeks contact met de kinderen te blijven houden via gsm, sociale media,

INTERMEZZO: PAS OF E-PAS?

Het Parental Alienation Syndrom (PAS) werd door Gardner beschreven als een kenmerk van het kind. Niettemin stelt hij dat een van de ouders de programmering of brainwashing doorvoert. Hij merkt echter op dat ook de eigen minachting door het kind van de verstoten ouder bijdraagt tot de programmering door de geliefde ouder (1, 6). Toch meen ik dat het concept onrecht aandoet aan het kind (zie ook (11)).

Om te beginnen is niet de verstoten ouder het grootste slachtoffer, maar wel het kind dat zijn loyaliteit moet 'verbergen' en een ouder 'verliest'. Bovendien krijgen we in de klinische praktijk de stellige indruk dat het de geliefde ouder is die een cruciale rol speelt in het ontstaan, de ontwikkeling en het behoud van het PAS, en niet zozeer het kind. De literatuur suggereert dit overigens ook. Bovendien lijkt ook de verstoten ouder soms niet te motiveren tot een constructieve communicatie. De verantwoordelijkheid voor het PAS lijkt dus toch vooral bij de ouder(s) te liggen. Toch valt op te merken dat het kind, eenmaal het PAS is geïnstalleerd, halsstarrig vasthoudt aan het negatieve beeld van de verstoten ouder en nauwelijks bereid is om aan het contactherstel te werken.

Daarom stel ik de vraag of we het PAS niet eerder als een kenmerk van (vooral) de geliefde ouder moeten beschouwen, en moeten spreken van een Ex-Partner Alienation Syndrome (E-PAS) of ex-partnerverstotingssyndroom. Het is in eerste instantie niet het kind dat een van zijn ouders 'verstoot', maar het is eerder de ene ex-partner die de andere 'verstoot'...

Deze nieuwe conceptvorming lijkt mij een belangrijk maatschappelijk en psychologisch signaal. Zij stelt immers niet langer 'het kind met het PAS' centraal, maar wel de ouder die het verstotingsproces (in hoofdzaak!) in gang heeft gezet en onderhoudt.

Ook al is er nog heel wat onderzoek vereist om het E-PAS precies te kunnen omschrijven, toch kunnen we het, naar analogie met het PAS, omschrijven als een vorm van vechtscheiding waarbij de ene ex-partner de andere als ouder 'verstoot'. De ene ex-partner ontnemt, ontzegt, misgunt en miskent de andere het ouderschap over de gezamenlijke kinderen. Deze ex-partner zorgt ervoor dat de kinderen niets meer met de andere ex-partner te maken willen hebben, dat zij er geen contact mee willen hebben, dat zij de ex-partner verstoten.

Men zou kunnen aanvoeren dat het hier om een schijndiscussie gaat. Dat zowel het PAS als het E-PAS slechts een variatie van hetzelfde thema is. Het PAS is het eindresultaat van het verstotingsproces: het kind 'verstoot' de verstoten ouder. Het E-PAS vormt de start van het verstotingsproces: de geliefde ouder (de ex-partner) zet het kind ertoe aan om samen met haar de verstoten ouder (de ex-partner) te 'verstoten'.

brieven, schoolbezoeken... Ouder en kind willen dat de verstoten ouder hen 'met rust laat' en niet meer 'lastig valt'. Maar als die verstoten ouder geen contact (meer) zoekt, is het ook mis, want dat is dan weer het bewijs dat hij niets met hen inzit.

Het advies blijft echter dat de verstoten ouder toch regelmatig (onrechtstreeks) contact neemt met zijn kind. Mogelijk wordt daarmee een basis gelegd voor contactherstel op langere termijn.

Psychotherapie

Gardner (4) houdt een pleidooi tegen het gebruik van psychotherapie bij de geliefde ouder of het kind. Immers, om psycho-

therapie te kunnen volgen, dient er een erkenning te zijn van de eigen problematiek. Die ontbreekt volledig, bij zowel de geliefde ouder als het kind. Bovendien is psychotherapie een excuus t.a.v. de gerechtelijke instanties om niet aan contactherstel te werken en betekent het een groot tijdverlies. Ondertussen wordt het kind steeds meer geïndoctrineerd.

Ouderverstoting kan een extreme uitloper zijn van een vechtscheiding.

TIPS BIJ OUDERVERSTOTING:

- Praat tegen het kind altijd in positieve termen over de verstoten ouder.
- Beperk je tot het beluisteren van de negatieve uitspraken van het kind over de verstoten ouder.
- Vermijd om t.a.v. de geliefde ouder een standpunt in te nemen over de verstoten ouder.
- Geef de geliefde ouder het idee mee dat kinderen gebaat zijn met contact met beide ouders.
- Vermijd om met de geliefde ouder in aanwezigheid van het kind te praten over zijn conflicten met de verstoten ouder.
- Geef de verstoten ouder de informatie over alles wat met het kind op school te maken heeft.

PS: ook al gelden deze tips altijd voor zowel de ene als de andere ouder, toch is het in deze context van ouderverstoting wellicht beter om te spreken van geliefde versus verstoten ouder.

Bemiddeling

Misschien helpt een vroegtijdige ouderbemiddeling of werken aan contactherstel in de neutrale bezoekerimte. Ook dan ziet men in de klinische praktijk vaak dat de geliefde ouder niet wil meewerken of enkel een schijnvertoning opvoert. Deze geliefde ouder doet er alles aan om de bemiddeling of het contactherstel te doen mislukken om dan te kunnen zeggen dat het de verstoten ouder is die niet wil meewerken. Maar ook nu kan het juist wel lukken.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat sommige van de verstoten ouders na verloop van tijd de strijd om het contact met hun kinderen opgeven. Ze menen dat ze het hun kinderen alleen maar moeilijk maken en dat ze er zelf ook niets bij winnen. Ze staken de strijd in de hoop dat het later wel goed zal komen, en dat is zeker niet onmogelijk. Maar

overtussen wordt deze 'oplossing' door de geliefde ouder en de kinderen vaak benoemd als het ultieme bewijs dat de verstoten ouder niets met hen inzit... (13)

Kinderen uit de knel

Recentelijk werd de interventie 'Kinderen uit de knel' (www.kinderenuitdeknel.nl) ontwikkeld (11). Ook al is deze interventie niet specifiek op het doorbreken van ouderverstoting gericht, zij tracht wel de vechtscheiding te doorbreken. In dit veelbelovend therapeutisch programma worden zowel ouders als kinderen betrokken, maar de focus ligt op de ouders. Zij zijn het die aan de slag moeten om hun communicatie te verbeteren. Ook in Vlaanderen wordt deze interventie vanaf het voorjaar 2015 op verschillende plaatsen aangeboden. Zo startte in de provincie Limburg begin 2015 een eerste experiment (zie www.een.be/programmas/koppen/kinderen-uit-de-knel). Het gaat om een samenwerkingsproject van CAW Limburg, CGG Groep LITP en het Vertrouwenscentrum.

Ouderverstoting en de school

Hoe kunnen leerkrachten en CLB-medewerkers omgaan met een kind dat een van zijn ouders 'verstoot' of ervan 'vervreemd' is? Het uitgangspunt van de houding van een leerkracht of een CLB-medewerker is respect betonen voor de loyaliteitsgevoelens van het kind.

We geven concrete adviezen mee die in principe ook gelden voor de omgang met elk echtscheidingskind en zijn ouders. Daarom is het aangewezen dat de school een soort van 'Schoolplan Nieuwe Gezinnen' ontwikkelt (13, 14). Bij ouderverstoting zal de leerkracht en de CLB-medewerker nog meer op zijn hoede zijn.

(I) In gesprek met de kinderen

We moeten ervan uitgaan dat elk kind loyaliteitsgevoelens heeft naar beide ouders. Ook bij ouderverstoting, ook als kinderen het tegendeel beweren. Door tegenover de kinderen over beide ouders in positieve termen te praten, geven de leerkrachten of CLB-medewerkers aan dat zij beide ouders als ouders erkennen en de loyaliteitsgevoelens van de kinderen respecteren. Bij negatieve reacties vanwege het kind, blijft enkel maar luisteren aangewezen. De leerkracht of de CLB-medewerker hoeden er zich voor mee te gaan in het ouderverstotingsverhaal.

Het schrijven van een nieuwjaarsbrief dient bij echtscheidingskinderen met zorgvuldigheid te worden aangepakt. Dit fragment is een stuk uit een gesprek tussen een leerkracht en een leerling van het lager onderwijs die zijn ouder verstoot:

'Zullen we een aparte nieuwjaarsbrief maken, een voor je mama én een voor je papa?'
'Ik ga niet meer naar mijn papa.'
'Dat lijkt mij niet zo fijn?'
'Poeh, mijn papa deugt niet.'
'Hoezo?'
'Mijn mama zegt dat mijn papa niet voor mij zorgt. Hij denkt alleen maar aan zichzelf. Mama zegt dat papa veel drinkt en dat hij toch ieder weekend op stap gaat!'
'Ik denk dat ik mijn papa zou missen.'
'Ik niet!'
'Ik vind dat papa's én mama's belangrijk zijn voor kinderen.'
'Voor anderen wel, maar niet voor mij.'
'Misschien komt het later toch nog goed tussen jou en je papa.'

Loyaliteit kleurt alle menselijke relaties (foto: Mike Petrucci)

'Hm!'

'Wat zou je ervan vinden om toch een brief voor je papa te maken? Dan kunnen we die naar hem opsturen?'

'Maak niet uit...'

Belangrijk is dat de leerkracht op een vriendelijke, niet-opdringerige toon spreekt.

(2) In gesprek met de ouders

Leerkrachten en CLB-medewerkers horen respect te hebben voor beide ouders. Dat principe komt plots op de helling te staan wanneer men te maken krijgt met het verhaal van de geliefde ouder; al te vaak het enige verhaal dat men kent. Men gaat dan niet mee in het demoniseren van de verstoten ouder.

Het is nodig voor ogen te houden dat iedere ouder zijn versie van de realiteit heeft en dat iedere ouder respect voor zijn waarheid verdient. Dus ook de ouder van wie de leerkracht de waarheid niet kent. De situatie juist inschatten is haast onmogelijk, een standpunt innemen des te verleidelijker. Daarom beperken leerkrachten en CLB-medewerkers zich ook nu weer tot het bieden van een luisterend oor.

Dit is niet gemakkelijk als de ouder de leerkracht of CLB-medewerker dwingt een standpunt in te nemen. Het idee dat het dramatisch is als een kind geen contact meer heeft met een van zijn ouders, mag inspireren om een neutrale houding vol te houden. Dat idee mag ook verwoord worden tegenover de geliefde ouder.

De geliefde ouder kan flink uithalen over de verstoten ouder. Ook wanneer de kinderen aanwezig zijn. Kinderen kunnen dan gaan veronderstellen dat de leerkracht of CLB-medewerkers hun afkeer tegenover de verstoten ouder ondersteunt. Op deze manier verscherpt men (onbedoeld) de ouderverstoting. Daarom vraagt men de geliefde ouder best om niet over de echtscheidingsperikelen te praten waar de kinderen bij zijn. Men kan een apart gesprek voorstellen.

(3) Advies aan de school

Ook de school kan als geheel wat doen om de effecten van ouderverstoting te verkleinen en de verstoten ouder te helpen. Door de informatieplicht zal de school de verstoten ouder informeren over alles wat het kind betreft, rapporten, ouderavonden, alle schoolse activiteiten. Zo blijft de verstoten ouder ook betrokken op zijn kind. Hij krijgt meteen een bijkomende kans om onrechtstreeks contact met zijn kind te houden en zijn interesse in zijn kind aan te tonen. Voor heel wat verstoten ouders betekent dit een grote compensatie voor het verlies van hun kind.

Ook blijft het belangrijk dat de verstoten ouder een luisterend oor krijgt, zonder dat de school een standpunt inneemt. Hiermee bevestigt en erkent de school de verstoten ouder in zijn ouderrol. Het belang daarvan kan voor deze ouder niet onderschat worden.

Referenties

- (1) GARDNER, R. (1998). Recommendations for dealing with parents who induce parental alienation syndrome in their children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 28 (3/4), 1-21.
- (2) HENGEVELD, M.W. (2014). *Beknopt overzicht van de criteria DSM-5*. Amsterdam: Boom.
- (3) SPRUIJT, E., & KORMOS, H. (2014). *Handboek scheiden en kinderen. Voor de beroepskracht die met echtscheidingskinderen te maken heeft*. Houten: Van Loghum Slaterus.
- (4) GARDNER, R. (1999). *Parental Alienation Syndrome (2de Editie)*. Addendum I. Creative Therapeutics, Inc., Cresskill.
- (5) SPRUIJT, E. (2011). Forumbijdrage. Ouderlijke conflicten als bron van ouderverstoting. *Pedagogiek*, 31(2), 188-193.
- (6) SPRUIJT, E. (2012). Ouderverstoting (PAS: Parental Alienation Syndrome). *Nieuw Gezin Nederland*, maart 2012.
- (7) BOSZORMENYI-NAGY, I. & KRASNER, B.R. (1986). *Tussen Geven en Nemen. Over contextuele therapie*. Haarlem: De Toorts.
- (8) VAN DEN EERENBEEMT, A., & VAN HEUSDEN, E. M. (1983). *Balans in beweging: Ivan Boszormenyi-Nagy en zijn visie op individuele gezinstherapie*. Haarlem: De Toorts.
- (9) JOHNSTON, J.R. (2006). *The Psychological functioning of Alienated Children and their Parents in Custody Disputing Families: A Program of Research*. Paper presented at the International Conference on Children and Divorce, 24-27 July 2006, University of East Anglia, Norwich, UK.
- (10) VON BOCH-GALHAU, W. (2013). *Parental Alienation an Parental Alienation Syndrome/Disorder. A serious form of psychological child abuse – with case examples*. Berlin: VVB Verlag für Wissenschaft und Bildung.
- (11) VAN LAWICK, J., & VISSER, M. (2015). *Kinderen uit de Knel - Een interventie voor gezinnen verwickeld in een vechtscheiding*. Berchem: Eppo.
- (12) ZORGNET VLAANDEREN & FEDERATIE VAN DIENSTEN VOOR GEESTELIJKE GEZONDHEIDSZORG (2011). *Kinderen als wapen en prooi in vechtscheidingsituaties. De behandeling van kinderen met ernstige psychische problemen in de centra geestelijke gezondheidszorg (CGG)*. Brussel/Gent.
- (13) DRIESEN, L. (2014). *Kinderen uit nieuwe gezinnen. Een hulpmiddel voor de opmaak van een Schoolplan Nieuwe Gezinnen*. *Caleidoscoop*, 26 (1), 15-19.
- (14) DRIESEN, L. (2012). *Ik wil mama én papa, allebei! Over echtscheiding, verwerking, loyaliteit en hulpverlening*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Meer lezen over echtscheiding?

- CALLENS, N. (2006). Begeleiding van kinderen, jongeren en hun ouders tijdens en na een scheiding. *Caleidoscoop*, 18 (2), 2-6.
- DESMET, N. (2005). Co-ouderschap, echtscheiding en school. *Caleidoscoop*, 17 (3), 10-15.
- DRIESEN, L., & VAN DORMAEL, R. (2005). *Minidossier Echtscheiding. Kleuters en ik*, 21(4), 2-9.
- DRIESEN, L. (2002). *Kinderen en echtscheiding. Lees- en werkboek voor echtscheidingskinderen, ouders en begeleiders*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- DRIESEN, L. (2007). Het loyaliteitsconflict bij echtscheidingskinderen nader bekeken. *Caleidoscoop*, 19(1), 24-31.
- DRIESEN, L. (2012). *Ik wil mama én papa, allebei! Over echtscheiding, verwerking, loyaliteit en hulpverlening*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant
- DRIESEN, L. *Kaat wil niet meer op bezoek. Het ouderverstotingssyndroom*. Verschijnt in het voorjaar van 2016.
- EËN, KOPPEN, *Over: Kinderen uit de knel*, 30 april 2015.
- HAVERTKORT, C., & SPRUIJT, E. (2012). *Kinderen uit nieuwe gezinnen. Handboek voor school en begeleiding*. Tielt: Lannoo Campus.

1 Gardner (1998) spreekt over 'de geliefde ouder' voor de ouder bij wie het kind verblijft en over de 'gehate ouder' voor de ouder met wie het kind nauwelijks of geen contact heeft, die hij 'verstoten' heeft. Wat dit laatste betreft, geef ik er zelf de voorkeur aan om te spreken van 'de verstoten ouder' i.p.v. 'de gehate ouder'.

2 Deze lijst van kenmerken is een persoonlijke vertaling en interpretatie van de lijst van Gardner (1998), mede gebaseerd op eigen klinische ervaring en teksten van andere auteurs (o.m. Spruijt, 2011, 2012; Spruijt & Kormos, 2014; van Lawick & Visser, 2015).